

Zadovoljstvo odgajatelja osobnim životom u promijenjenim životnim okolnostima

Nivex Koller-Trbović, Antonija Žizak, Dejana Tasić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet za defektologiju

Sažetak

Na uzorku od 92 odgajatelja iz 9 institucija za djecu i mladež na području Republike Hrvatske, ispitivan je odnos između osobnoga i profesionalnog zadovoljstva odgajatelja u promijenjenim životnim okolnostima izazvanih ratnim i poratnim zbivanjima i kretanjima. Postupkom kanoničke analize dobivne su relacije između navedenih prostora istraživanja.

Statistički značajnim (na razini $p \leq 5$) pokazale su se 4 kanoničke funkcije u vezi sa zadovoljstvom odgajatelja osobnim životom, a u svakoj kanoničkoj funkciji ekstrahiran je po jedan značajan kanonički faktor. Rezultati pokazuju sljedeće: procjena nezadovoljstva osobnim životom odgajatelja i perspektivama za budućnost veže se uz odsustvo percipiranja značajnih promjena prvenstveno na području profesionalnog života; procjena općeg nezadovoljstva odgajatelja veže se uz procjenu da promjene nisu izazvale pozitivne promjene i osnažile ih za aktivnije suočavanje s teškoćama; procjena općeg zadovoljstva veže se uz određene strategije aktivnog suočavanja i procjena općeg nezadovoljstva veže se s procjenom izostanka brojnih ljudskih vrijednosti koje se inače smatraju nezaobilaznim moralnim vrijednostima u redovnim životnim okolnostima.

Ključne riječi: odgajatelji, osobno zadovoljstvo, promjenjene okolnosti života

1. Uvod

Posljednjih godina u Hrvatskoj su se desile brojne i snažne promjene izazvane intenzivnim događanjima usljed ratnih strahota, usljed raspada ranije države, usljed promjene društvenog sustava itd. Gotovo je nevjerojatno da su se sve te promjene desile u relativno kratkom vremenskom razdoblju, gledano povijesno, ali vrlo dugačkom i iscrpljujućem, gledano ljudski i kroz patnje koje su, neki više, neki manje, ali svi građani Hrvatske prolazili. Budući se radi o procesu koji ide ka stabiliziranju i ima perspektivu, ali koji, s druge strane još uvijek nije dovršen, za pretpostaviti je da se posljedice i dalje odražavaju na život i funkcioniranje ljudi općenito.

Ako se ovu cijelu situaciju »prebaci« na mikroprostor jedne struke, profesije, odnosno jedne skupine ljudi koju vežu određena zajednička obilježja, stremljenja, iskustva, interesi, onda je moguće konkretnije govoriti o utjecaju spomenutih promjena na tu skupinu ljudi, o relacijama među određenim pojavama, o većim ili manjim posljedicama koje se mogu pripisati spomenutim promjenama i sl. Riječ je o populaciji stručnjaka koji rade s djecom i mladeži s poremećajima u ponašanju, odnosno s djecom i mladeži kojoj je kroz određeno životno razdoblje potrebna značajnija društvena pomoć i intenzivniji odgojni

utjecaji, nego što su to imali u ranijoj sredini. S takvom populacijom djece i mladeži neposredno rade posebno educirane stručne osobe (prvenstveno socijalni pedagozi, socijalni radnici, psiholozi), mada se u praksi dešava da se usljed nedostatka navedenog stručnog kadra zapošljavaju i osobe čija profesionalna kompetentnost ide prema širim srodnim strukama.

Moguće je prepoznati da se radi o tzv. pomagачkim profesijama, čija djelatnost je odgovorna i prilično opterećujuća i u redovnim životnim uvjetima i okolnostima. Iz tih razloga već dugi niz godina u svijetu, a posljednjih godina je to trend i u našoj zemlji, osobe takvih profesija predstavljaju značajan interes društva u smjeru zaštite i očuvanja njihova mentalnog i fizičkog zdravlja. Poznato je da ukoliko se ne vodi potrebna briga o tim osobama, one se brzo »potroše, sagore«, a tada nisu od pomoći niti sebi, a niti drugima (Škrinjar, 1994). Ako se navedenim okolnostima pridodaju generalno otežane i traumatične okolnosti o kojima je bilo riječi, kao i teškoće redovnog, svakodnevnog života posljednjih godina, svakome je jasno da su se stekli uvjeti za značajniji interes društva, a time i znanosti, za osobe o kojima je riječ.

Iz tih razloga, a i stoga što do sada kod nas nije bila dovoljno vođena briga o pomagačima¹, odlučili smo se za provedbu istraživanja obilježja funkcioniranja odgajatelja u promjenjenim okolnostima izazvanim ratom i poratnim zbivanjima. Ovaj rad predstavlja jedan segment tog istraživanja, a usmjeren je prema ispitivanju odnosa osobnog i profesionalnog zadovoljstva odgajatelja i načina na koji oni doživljavaju nastale promjene.

Pošlo se od pretpostavke da je ključni pojam dobrog funkcioniranja odgajatelja, kako na poslu, tako i u privatnom životu, njegova procjena zadovoljstva osobnim i profesionalnim životom. Za pretpostaviti je da će osoba koja je zadovoljna u svim ili većini područja svakodnevnog života, biti ne samo zdrava i sretna, već i uspješna, odgovorna, optimistična, a poznato je da uz profesionalnu kompetentnost, značajno, a možda i najvažnije mjesto zauzima osobna kompetentnost, što se povoljno reflektira na rad s djecom i suradnicima. Takva osoba bit će potpora sebi i drugima, osoba na koju se može osloniti, osoba kakvu trebaju djeca i mladi s kojima ti stručnjaci rade, ali i osoba kakvu trebaju i njihove obitelji, prijatelji i društvo u cjelini. Ne radi se o utopijskoj predstavi idealnog pomagača, već realnoj procjeni i potrebi. Kako bi bilo moguće osnažiti odrasle pomagače da bolje rade s djecom, potrebno je upoznati načine njihova funkcioniranja i njihove specifične potrebe, a tome dijelom smjera i ovaj rad. Sva su ispitivana područja stavljena u relaciju s osobnim i profesionalnim zadovoljstvom odgajatelja, s ciljem pronalazjenja elemenata koji pridonose tom zadovoljstvu, odnosno nezadovoljstvu, naravno u kontekstu već naprijed spomenutih promijenjenih okolnosti posljednjih godina.

2. Metode rada

2.1. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika čine grupni odgajatelji iz 9 institucija za djecu i mladež s područja Republike Hrvatske. Radi se o tri skupine ustanova za djecu i mladež: centri za odgoj (3), domovi za odgoj (3) i dječji domovi (3). Uzorak odgajatelja broji ukupno 92 odgajatelja. Treba napomenuti da su neke od ovih institucija bile smještene u ratnim područjima, neke su bile izmještene, dok je njih nekoliko bilo manje direktno izloženo ratnim razaranja, što ne znači i manje uključeno i pogođeno svime što je rat donio.

2.2. Uzorak varijabli

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je poseban Upitnik za samoprocjenu odgajatelja u odnosu na neka obilježja osobnog funkcioniranja u proteklim ratnim i poratnim godinama². Upitnik sadrži ukupno 100 čestica podijeljenih u 4 osnovna područja:

1. procjena osobnog i profesionalnog zadovoljstva
2. procjena doživljaja kontinuiteta i promjene pod pritiskom okolnosti
3. procjena reakcija na promjenjene okolnosti
4. procjena načina nošenja s prolongiranom neizvjesnošću

Procjena je vršena na tri razine, a varijable su organizirane na način da više vrijednosti označavaju nižu razinu značenja varijable.

Upitnik je ispunjavan u proljeće 1996., a odgovori su bili anonimni ukoliko su odgajatelji to željeli.

Više o uzorku ispitanika i uzorku varijabli vidjeti kod Žižak i sur. (1996) u radu »Odgajatelji – kontinuitet i promjena«.

2.3. Metode obrade podataka

Za potrebe ovog rada, a u skladu s postavljenim ciljem, podaci su obrađeni metodom kanoničke analize, sadržane u paketu statističkih programa STATISTICA (StatSoft, 1995, model strukturnih jednadžbi i procesne analize).

3. Rezultati

Stavljanjem u relacije skupova varijabli koje informiraju o osobnom i profesionalnom zadovoljstvu odgajatelja sa svim drugim, već opisanim, skupovima varijabli, statistički značajnim (na razini $p \leq .05$) pokazale su se 4 kanoničke funkcije i to u vezi sa zadovoljstvom odgajatelja osobnim životom³. U svakoj kanoničkoj funkciji ekstrahiran je po jedan značajan kanonički faktor.

1. Zadovoljstvo odgajatelja osobnim životom u relaciji s procjenom promjena koje su se, prema mišljenju odgajatelja, desile u proteklim godinama

Ovaj par prvog kanoničkog faktora u prostoru zadovoljstva odgajatelja osobnim životom, najznačajnije je definiran sljedećim varijablama: obiteljski život (.68); perspektive za budućnost (.68); te osobni razvoj (.37).

U prostoru procjene područja promjena, koje su se prema mišljenju odgajatelja desile u proteklim godinama, kanonički faktor najbolje definiraju sljedeće varijable: ciljevi i koncepcija odgojnog rada (.60); djeca imaju više i složenije poremećaje (.36); odlaganje stručnjaka iz struke (-.36); promjena broja djece u skupini (.33) i promjena socio-ekonomskog statusa odgajatelja (.33).

Positivni koeficijenti korelacija čestica s kanoničkim faktorom upućuju na proporcionalnu povezanost ovih prostora. Drugim riječima, uz procjenu zadovoljstva odgajatelja osobnim životom, perspektivama za budućnost i osobnim razvojem vezuje se ocjena prema kojoj se nastale promjene uglavnom ogledaju u promjenama ciljeva i koncepciji odgojnog rada, većem broju i složenijim poremećajima djece, promjeni broja djece u skupini, uz odlaganje stručnjaka iz struke.

Prema ovom faktoru, kada se radi o osobnom nezadovoljstvu odgajatelja sadašnjim obiteljskim životom, ali i o nezadovoljstvu onime što ih čeka u budućnosti kada

¹ Mada i strani autori navode da se niti vani, posebno u tzv. novom svijetu, ne vodi dovoljna briga o pomagačima (Opie, 1992; prema Fulcher, 1996)

² Upitnik konstruirala A. Žižak.

³ Treba reći da se u skupu varijabli koje definiraju zadovoljstvo osobnim životom nalaze i varijable koje informiraju i o profesionalnom zadovoljstvu odgajatelja, što predstavlja neraskidivu cjelinu osobnog života i zadovoljstva, posebno kada se radi o varijablama usmjerenim prema karijeri i perspektivama za budućnost, a šire i u vezi sa životnim standardom i osobnim razvojem.

Tablica 1. Svojevredna vrijednost prvog kanoničkog faktora
(Eigenvalue of first canonical factor)

R	R ²	F-omjer	df	p	Lambda
0,655353	0,429487	142,8296	112	0,026441	0,163987

R=kanonički koeficijent korelacije; R²=kvadrirani kanonički koeficijent korelacije; df=stupnjevi slobode; p=vjerojatnost F-omjera

Tablica 2. Struktura prvog kanoničkog faktora
(First canonical factor structure)

Područja zadovoljstva odgajatelja:	
Čestice	COE
životni standard	0,27
obiteljski život	0,68
brak	0,27
zdravlje	-0,01
osobni razvoj	0,37
karijera	0,30
perspektive za budućnost	0,68
Područja promjena u proteklih godinama:	
Čestice	COE
ciljevi i koncepcija odgojnog rada	0,60
djeca imaju više/složenije probleme	0,36
djelatnici su se promijenili kao osobe	0,11
način odlučivanja o st. pitanjima	0,08
stručni djelatnici odlaze iz struke	-0,37
način komunikacije među suradnicima	0,02
socijalnoekonomski status odgojitelja	0,34
način međusobne pomoći i podrške	0,24
materijalna situacija u ustanovi	0,10
znanja i vještine o odgoju djece	0,10
broj djece u grupi	0,33
broj djece u ustanovi	0,22
uvjerenje da je čovjek dobar	0,01
uvjerenje da je časno raditi s djecom	-0,21
osobni i profesionalni integritet	0,23
interes za dobrobit/pomoć djeci	-0,03

COE=koeficijent korelacije s kanoničkim faktorom

je riječ o perspektivama i osobnom razvoju, veže se procjena okolnosti na njihovom radnom mjestu, koje se, kada se odnose na odgojne ciljeve, težinu i broj djece u skupini, nisu značajnije promijenile, dok se promjene donekle osjećaju u vezi s odlaskom stručnih radnika iz struke.

Možda je moguće govoriti o povezanosti općeg nezadovoljstva te osjećaja besperspektivnosti i određenoj zasićenosti odgajatelja radnim mjestom, koja rezultira nepercipiranjem nastalih promjena. Tim više, prisjetimo li se rezultata prikazanih u radu »Odgajatelji – kontinuitet i promjena«, prema kojima najznačajnijima odgajatelji procjenjuju promjene u području socio-ekonomskog statusa, kretanja stručnjaka unutar djelatnosti i složenost problema djece i mladih.

Tablica 3. Svojevredna vrijednost prvog kanoničkog faktora
(Eigenvalue of first canonical factor)

R	R ²	F-omjer	df	p	Lambda
0,677667	0,459233	90,38402	63	0,013556	0,334351

R=kanonički koeficijent korelacije; R²=kvadrirani kanonički koeficijent korelacije; df=stupnjevi slobode; p=vjerojatnost F-omjera

Tablica 4. Struktura prvog kanoničkog faktora
(First canonical factor structure)

Područja zadovoljstva odgajatelja:	
Čestice	COE
životni standard	0,36
obiteljski život	0,49
brak	0,16
zdravlje	0,46
osobni razvoj	0,90
karijera	0,56
perspektive za budućnost	0,57
Nastale promjene izazvale su:	
Čestice	COE
zasićenost stalnim promjenama	-0,30
zasićenost čekanjem konačnih rješenja	-0,24
osjećaj bespomoćnosti i usamljenosti	-0,14
strah i nesigurnost	-0,04
ljutnju i ogorčenje	-0,38
osnaženost za život uopće	0,57
povećanu uspješnost na poslu	0,84
aktivnost na drugim područjima	0,57

COE=koeficijent korelacije s kanoničkim faktorom

2. Zadovoljstvo odgajatelja osobnim životom u relaciji s procjenom utjecaja nastalih promjena na njihovo funkcioniranje u svakodnevnom životu

Prvi faktor druge kanoničke funkcije u prostoru zadovoljstva odgajatelja osobnim životom značajno definiraju gotovo sve ispitivane varijable: zadovoljstvo osobnim razvojem (.90); perspektivama za budućnost i karijerom (.57, .55); kao i drugim aspektima osobnog života (obiteljskim životom .49, zdravljem .46 i životnim standardom .36).

U prostoru procjene posljedica promjena po njihovo opće funkcioniranje, ovaj faktor najbolje definiraju varijable: povećanje uspješnosti na poslu (.84); aktivnosti na drugim područjima (.57); osnaženosti za život općenito (.57); bolje funkcioniranje u težim situacijama (.56); a donekle i izazivanje ljutnje, ogorčenja i zasićenosti stalnim promjenama (-.37 i -.30).

Prema pretežno pozitivnim koeficijentima korelacije čestica i kanoničkog faktora, možemo reći da se uz globalnu procjenu zadovoljstva odgajatelja osobnim životom, kao reakcija na nastale promjene, vezuje osnaženost za rješavanje životnih problema općenito, osjećaj boljeg

Tablica 5. Svojstvena vrijednost prvog kanoničkog faktora
(Eigenvalue of first canonical factor)

R	R ²	F-omjer	df	p	Lambda
0,687983	0,473321	181,0341	147	0,029876	0,093812

R=kanonički koeficijent korelacije; R²=kvadrirani kanonički koeficijent korelacije; df=stupnjevi slobode; p=vjerojatnost F-omjera

Tablica 6. Struktura prvog kanoničkog faktora
(First canonical factor structure)

Područja zadovoljstva odgajatelja:	
Čestice	COE
životni standard	-0,32
obiteljski život	-0,43
brak	-0,53
zdravlje	0,03
osobni razvoj	-0,31
karijera	-0,64
perspektive za budućnost	0,20
Pomažući načini suočavanja s problemom:	
Čestice	COE
svjesnost prolaznosti teškoća	-0,01
uvjerenje »sve ima svog smisla«	-0,10
uvjerenje »i to mogu preživjeti«	0,14
vjera u boga, sebe ili nešto drugo	-0,16
mogućnost da se nekome izjadaju	0,01
spособnost iskazivanja emocija	0,06
osobe koje znaju slušati	-0,11
razgovor s kolegama na poslu	-0,57
igra i rasonoda s djecom iz grupe	-0,15
pomoć i razumijevanje obitelji, prijatelja	-0,21
sudjelovanje u različitim grupama	-0,38
spoznaja da drugima pomažu	-0,09
spособnost kreativnog izražavanja	-0,19
smisao za humor	-0,06
dobra informiranost o zbivanjima	-0,10
razgovor sa samim sobom	0,12
stalna analiza događaja	-0,06
planiranje svih događanja, prioriteta	-0,46
čitanje i sticanje znanja	-0,10
različite tjelesne aktivnosti	0,11
meditacija, relaksacija	-0,14

COE=koeficijent korelacije s kanoničkim faktorom

funkcioniranja u težim situacijama, bolje funkcioniranje na poslu, aktiviranje na drugim područjima, uz izostajanje zasićenosti stalnim promjenama, ljutnje i ogorčenosti.

Opće nezadovoljstvo odgajatelja (i osobnim i profesionalnim životom, zdravljem i standardom) u vezi je s reagiranjem na promjene koje pokazuje da se te osobe nisu mogle ili nisu znale prilagoditi i suočiti se s njima, pa osim ljutnje, nezadovoljstva, zasićenosti nisu potaknuli neki drugi mehanizmi promjena kojima bi se suočili sa

Tablica 7. Svojstvena vrijednost prvog kanoničkog faktora
(Eigenvalue of first canonical factor)

R	R ²	F-omjer	df	p	Lambda
0,578363	0,334503	99,11156	77	0,0450598	0,296386

R=kanonički koeficijent korelacije; R²=kvadrirani kanonički koeficijent korelacije; df=stupnjevi slobode; p=vjerojatnost F-omjera

Tablica 8. Struktura prvog kanoničkog faktora
(First canonical factor structure)

Područja zadovoljstva odgajatelja:	
Čestice	COE
životni standard	0,42
obiteljski život	0,30
brak	-0,10
zdravlje	0,24
osobni razvoj	0,89
karijera	0,62
perspektive za budućnost	0,61
Vrijednosti koje su dobile na značenju:	
Čestice	COE
preživljavanje	-0,16
ljudski život i dostojanstvo	0,37
prava djeteta	0,29
mir i sloboda	0,61
rad i red	0,83
komformizam	0,09
znanje i sposobnost	0,67
poštenje i nesebičnost	0,75
ljubav i razumijevanje za bližnje	0,65
altruizam i tolerancija	0,58
materijalna sigurnost	0,16

COE=koeficijent korelacije s kanoničkim faktorom

situacijom koja ih je snašla. Na taj način ovu skupinu odgajatelja više obilježava nezadovoljstvo, pasivnost, povlačenje i deprimiranje.

3. Procjena zadovoljstva odgajatelja osobnim životom u relaciji s načinima koji su im pomogli u suočavanju s promjenjenim okolnostima života

Prvi faktor ove kanoničke funkcije definiran je varijablama koje opisuju zadovoljstvo karijerom (-.64); brakom (-.53); obiteljskim životom (-.43); životnim standardom (-.31) i osobnim razvojem (-.31).

U prostoru procjene načina koji su im pomogli u suočavanju s okolnostima koje su ih zadesile, kanonički faktor definiraju varijable koje se odnose na razgovor s kolegama na poslu (-.57); planiranje svih događanja i prioriteta (-.46); sudjelovanje u različitim grupama (-.38), a donekle i pomoć i razumijevanje obitelji i prijatelja (-.21).

Prema koeficijentima povezanosti ovih skupova varijabli, možemo reći da su oni proporcijalno povezani, odnosno da se uz procjenu zadovoljstva odgajatelja osobnim

i profesionalnim životom vezuje realtivno širok spektar načina suočavanja s novonastalom situacijom, a posebno razgovor s kolegama na poslu, planiranje svih događanja i prioriteta, sudjelovanje u različitim grupama, te pomoć i razumijevanje obitelji i prijatelja.

Stoga je moguće zaključiti da je tzv. opće zadovoljstvo odgajatelja (i osobno i profesionalno) posebno u vezi sa socijalnim i kognitivnim strategijama suočavanja sa teškim životnim situacijama, te aktivnim i afektivnim komponentama (kada se radi o aktivnosti u različitim grupama i razgovoru i podršci bližnjih).

4. Zadovoljstvo osobnim životom u relaciji s vrijednostima koje su, po mišljenju odgajatelja, dobile na značaju u promjenjenim okolnostima posljednjih godina

Prvi faktor ove kanoničke funkcije u prostoru zadovoljstva odgajatelja osobnim životom definiran je varijablama koje opisuju zadovoljstvo osobnim razvojem (.89); karijerom (.62); perspektivama za budućnost (.61); životnim standardom (.42) i obiteljskim životom (.30).

U prostoru procjene vrijednosti koje su u promjenjenim okolnostima dobile na važnosti, u ovom faktoru ekstrahirane su sljedeće vrijednosti: red i rad (.83); poštenje i nesebičnost (.75); znanje i sposobnosti (.67); ljubav i razumijevanje za bližnje (.65); mir i sloboda (.61); altruizam i tolerancija (.57); te ljudski život i dostojanstvo (.37).

Pozitivni koeficijenti povezanosti čestica s kanoničkim faktorom upućuju na pozitivnu, odnosno proporcionalnu povezanost ovih skupova varijabli. Drugim riječima, u slučaju općeg zadovoljstva odgajatelja osobnim životom, a posebno osobnim razvojem, karijerom, perspektivama za budućnost, životnim standardom i obiteljskim životom, oni će značajnim procijeniti široku lepezu pozitivnih vrijednosti: red i rad, poštenje i nesebičnost, znanje i sposobnosti, ljubav i razumijevanje za bližnje, mir i slobodu, altruizam i toleranciju te ljudski život i dostojanstvo.

S druge strane, opće nezadovoljstvo odgajatelja u vezi je s procjenom da upravo one prave ljudske vrijednosti kao što su rad, znanje, ljubav, poštenje, dostojanstvo, mir, tolerancija u ovim posljednjim godinama naglih promjena nisu dobile na značenju. Za ovu skupinu odgajatelja značajnim su se pokazale one vrijednosti koje su usmjerene prema materijalnoj sigurnosti, komformizmu i preživljavanju, odnosno »preživljavanje i borba za opstanak pod svaku cijenu«.

Ovdje prikazani rezultati pokazuju da je opravdano stajalište prema kojem je u prvom planu osobne sreće, zadovoljstva i uspjeha usvajanje važnih moralnih vrijednosti, kao i to da turbulentnim uvjetima i teške okolnosti života pridonose konfuziji u vrijednosnom sustavu, što, pak, izaziva nezadovoljstvo osobnim životom.

4. Diskusija

Rezultate je ukratko moguće sumirati na sljedeći način:

I. procjena nezadovoljstva osobnim životom odgajatelja i perspektivama za budućnost vezana je uz odsustvo percipiranja značajnih promjena na nekim područjima, prvenstveno, profesionalnog života;

II. procjena općeg nezadovoljstva odgajatelja povezana je s procjenom da su eventualno promjene negativno

djelovale, odnosno da nisu izazvale pozitivne promjene i osnažile ih za aktivnije suočavanje s teškoćama;

III. procjena općeg zadovoljstva povezana je s određenim strategijama aktivnog suočavanja sa teškim i stresnim situacijama;

IV. procjena općeg nezadovoljstva povezana je s procjenom izostanka značenja brojnih ljudskih vrijednosti, koje se inače smatraju nezaobilaznim moralnim vrijednostima u redovnim životnim okolnostima.

Ove rezultate moguće je, kao i sve druge, interpretirati na više načina. Mi smo se odlučili za način koji u prvi plan stavlja konkretnu osobu i njene mogućnosti i potencijale, upravo stoga što se radi o okolnostima koje vrlo malo prostora daju pojedincu, stavljajući ga u poziciju prihvatanja situacije kakva je i koje mu daju male mogućnosti značajnijeg utjecaja na globalnu situaciju (rat, neimaština i sl.). Kada bi to zaista i bilo tako, onda ne bi trebalo gubiti puno vremena na istraživanje okolnosti i njenih posljedica, budući bi se moglo pretpostaviti da niti ne postoje druge mogućnosti nego pasiviziranje, mirenje sa situacijom, povlačenje, odnosno strategije »nečinjenja«. Budući smatramo da to nije u potpunosti tako, odnosno da čovjek sam uvijek može imati određene okolnosti pod vlastitom kontrolom i pokušati djelovati na njih, rezultate ovog istraživanja moguće je interpretirati na sljedeći način:

– rezultati su pokazali da se prostor osobnog zadovoljstva životom može promatrati relativno »crno-bijelo«, odnosno da svi kanonički faktori jasno razgraničavaju skupine odgajatelja prema iskazanom zadovoljstvu, odnosno nezadovoljstvu osobnim funkcioniranjem;

– nezadovoljstvo odgajatelja osobnim životom uglavnom je u vezi s njihovim pasivnim odnosom prema promjenama i problemima koji su ih zadesili, koje eventualno izazivaju ljutnju ili rezignaciju, odnosno ukazuju na nemogućnosti tih osoba da se prilagode novonastalim uvjetima i promjenama, koje obzirom na konkretnu situaciju zaista i predstavljaju teško savladive okolnosti. No, pokazuje se da takav stil ponašanja ne pomaže, odnosno da takve osobe postaju osobno nesretne i profesionalno nezadovoljne. Vjerojatno i ne treba govoriti o njihovom utjecaju na djecu i mladež s kojom svakodnevno kontaktiraju i kako je već u uvodu rečeno, kojima za zdravi rast i razvoj trebaju upravo drugačiji;

– zadovoljstvo osobnim i profesionalnim životom u vezi je s tzv. aktivnim načinima suočavanja s problematičnim i teškim situacijama. Radi se o aktivnoj komponenti na različitim dimenzijama. Odnosno, došle su do izražaja strategije koje uključuju vlastiti angažman i aktivnost (planiranje, rad u različitim grupama), ali isto tako i traženje razumijevanja i podrške drugih osoba, ali bliskih (kolega na poslu, članova obitelji, prijatelja⁴). Ili, kako navodi Lahard (1989, prema Ayalon, 1995) susreću se prvenstveno kognitivni i socijalni stilovi suočavanja sa stresnim situacijama. Može se stoga reći da je zadovoljstvo osobnim životom uglavnom u vezi s preuzimanjem kontrole nad sobom i nad situacijom koju je moguće u

⁴ I inače se smatra da većina ljudi kojima je pomoć potrebna, nastoji je prvo dobiti unutar kruga neformalnih pomagača, prije nego kroz profesionalne pomagačke sustave. To je prirodna pomoć i potpora, osoba je u ulozi i pomagača i pomažećeg, ne nosi stigmatizaciju i omogućava rješavanje problema vlastitom aktivnošću (Žižak, 1995).

tim okolnostima imati pod kontrolom i da se radi o osobama koje su se osnažile i dobro nosile s teškoćama, naravno u onom segmentu koji je njima bio dostupan.

Proizlazi da gubitak kontrole u ovom slučaju dovodi do određenog pasiviziranja, nezadovoljstva, dok s druge strane aktiviranje i uspostavljanje kontrole na onim područjima na kojima je to moguće (a to smo prvenstveno mi sami) dovodi do zadovoljstva životom. Kao podrška ovim rezultatima mogu poslužiti rezultati istraživanja brojnih autora koje navodi Krizmanić (1991:417, 418, 421). Tako navodi da je ispitivanje efekata percipirane kontrole nad situacijom pokazalo da su efekti neugodnih podražaja daleko manji ako pojedinac vjeruje da ih može kontrolirati. Suprotnost doživljaju kontrole nad situacijom čini doživljaj bespomoćnosti, izazvan potpunim pomanjkanjem kontrole nad događajima i njihovim posljedicama. Stoga je moguće reći da se efekti stresora znatno mijenjaju s obzirom na stupanj kontrole za koji pojedinac vjeruje da ga nad njim ima. Također je u vezi s prethodnim rezultatima našeg istraživanja potrebno spomenuti i uvjerenje autorice da socijalna podrška možda smanjuje ili onemogućava pojavu osjećaja bespomoćnosti, što jednim dijelom može poslužiti kao potpora naprijed navedenim interpretacijama rezultata.

Dobiveni rezultati na neki način potvrđuju tezu o postojanju takozvane primarne i sekundarne kontrole (Rothbaum i sur., 1982, prema Schneewind, 1995). Pri tome se primarna kontrola odnosi na individualnu sposobnost mijenjanja okruženja kako bi se ono prilagodilo osobnim potrebama. Treća kanonička funkcija koja definira povezanost općeg zadovoljstva s određenim strategijama aktivnog suočavanja s promjenjenim okolnostima ide u pravcu opisivanja upravo tih sposobnosti i njihovog pridonosa općem zadovoljstvu.

S druge pak strane sekundarna kontrola odnosi se na osobne sposobnosti prilagođavanja svojih potreba postojećoj životnoj stvarnosti. Posredno je moguće tumačiti da je ovo razina kontrole prepoznatljiva kroz preostale tri kanoničke funkcije u kojima je moguće prepoznati povezanost osobnog nezadovoljstva i različitih učinaka promjenjivosti okruženja, iz čega proizlazi da je sekundarna kontrola (prilagodba) rezultirala osobnim nezadovoljstvom.

Sve do sada rečeno govori u prilog ispravnosti bavljenja osobama koje rade s djecom i mladeži s pome-

ćajima u ponašanju u uvjetima izvanobiteljske skrbi i tretmana, i na znanstvenoj, ali i na praktičnoj razini, kroz kontinuiranu pomoć, naravno u onom segmentu koji znaost i struka može dati, a to je prvenstveno kroz rad na sebi i jačanje potencijala i usvajanje određenih uspješnijih načina suočavanja sa stresnim i drugim izazovnim okolnostima, kako u redovnim, tako i u izvanrednim životnim okolnostima. Kada se radi o odgajateljima, treba znati da su oni i u redovnom životu značajno izloženi stresnim situacijama, a posebno kada se zna da još uvijek u tom prostoru pomagačkih profesija ima i relativno dosta osoba koje nisu kroz svoju edukaciju dovoljno pripremljene za razne izazove koje takav posao nosi. Također, ne manje važne su i realno nepovoljne okolnosti svakodnevnog života, pa će pripremanje, osnaživanje i usmjeravanje osoba na vlastite snage i okolnosti koje se mogu uspješno »kontrolirati«, odnosno uspješno se s njima suočavati i živjeti, sigurno pridonijeti općem zdravlju, a time i sreći i zadovoljstvu u životu odgajatelja, preko čega i svih onih s kojima su oni svakodnevno u neposrednom odnosu.

Stoga »ulaganje u pomagače« treba biti sastavni dio kontinuirane brige za djecu i mladež s posebnim potrebama.

5. Literatura

1. Ayalon, O. (1995): Spasimo djecu. S dodatkom: Lahad, M. Basic Ph. Školska knjiga, Zagreb. 95–122.
2. Fulcher, L.C. (1996): Stari i novi svijet. Kriminologija i socijalna integracija. (u tisku).
3. Krizmanić, M. (1991): Može li psihologija pomoći održavanju zdravlja i liječenju bolesti. U: Uvod u psihologiju. Grafički zavod Hrvatske. 379–448.
4. Schneewind, K.A. (1995): Impact of Family Processes on Control Beliefs. (u) Bandura, A. (ed.): Self-Efficacy in Changing Societies. Cambridge University Press, Cambridge, 114–149.
5. Škrinjar, J. (1994): Profesionalna opterećenost i sindrom burnout djelatnika u ustanovama za rehabilitaciju osoba s težom mentalnom retardacijom (disertacija). Fakultet za defektologiju, Zagreb.
6. Žižak, A. (1995): Sustavi socijalne potpore. U: Priručnik II. Ministarstvo prosvjete i športa i UNICEF, Zagreb. 6–10.
7. Žižak, A. i sur. (1996): Odgajatelji: kontinuitet i promjena. Kriminologija i socijalna integracija. 4. 2.

Satisfaction of educators with their personal life under changed circumstances

Summary

For a number of years already, the attention of the scientific and expert community in the world – and in the last few years also in our country – is turning toward the problem: how to help the persons working (as professionals) in the so called service professions to maintain their physical and mental health. The purpose of this research was to investigate the personal and professional satisfaction of service workers (educators) in relation to the changed conditions of life and work during the last years of war and in the postwar situation. The experimental sample was made of 92 educators from 9 different institutions for children and youth in the Republic of Croatia (3 Reform Centers; 3 Reformatories and 3 Childrens' Homes). The relations between the aforementioned investigated spaces were searched for by the method of canonic analysis, and the information was obtained by the self-evaluations of educators with the use of the questionnaire, specially construed for the purpose of this research.* Questionnaire contains altogether 100 items, divided into 4 sections (evaluation of personal and professional satisfaction; evaluation of the experience of continuity and change under the pressure of circumstances; evaluation of personal reaction to the changed circumstances; evaluation of the way of dealing with the prolonged uncertainty).

Four canonic functions have shown statistically significant results (on the level $p < 0.5$), primarily in relation to the educators' satisfaction with their personal life, and one canonic factor was extracted from each canonic function. We could define them as follows:

- evaluation of educators' dissatisfaction with their personal life and future perspectives is connected with the absence of perception of some more significant changes, primarily in professional life;
- evaluation of educators' general feeling of dissatisfaction is connected with their estimation that the possible changes have had negative effects, that is, that they did not bring any positive changes and did not make them stronger and more capable to face the difficulties;
- evaluation of general feeling of satisfaction is connected with the certain personal strategies of dealing with difficult and stress situations;
- evaluation of the general feeling of dissatisfaction is connected with the estimation of absence of many human values, usually considered to be the essential moral values in the normal life circumstances.

The obtained results show the prevailing correlation between educators' dissatisfaction with their personal life and their passive attitude toward the changes and problems that have happened to them, while the satisfaction with the personal and professional life is correlated with the active ways of dealing with difficult and problem situations. In other words, it can be said that satisfaction with personal life is mostly correlated with taking control of oneself and those situations, which in given circumstances can be held under control. Therefore, it is possible to conclude that the loss of control leads to a certain passivity and dissatisfaction, while on the other hand, the active reaction and establishing of control in those areas which can be controlled (and these are primarily within ourselves) leads to the greater satisfaction with life in general. The results of some other researches also support such conclusion.

Key words: *educators, personal satisfaction, changed circumstances*